

НАПРЯМ 2. СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРА

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-14>

ЛІТЕРАТУРНА ТВОРЧІСТЬ БРУНО ШУЛЬЦА В НАУКОВІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ АНДРІЯ ПАВЛИШИНА

Маторіна Н. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
докторант кафедри полоністики і перекладу
факультету філології та журналістики*

*Волинського національного університету імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Андрій Павлишин – український журналіст, історик, редактор, перекладач з польської та англійської, громадський діяч, член Українського центру міжнародного ПЕН-клубу, викладач Українського католицького університету. Відомий як перекладач інтелектуальної літератури з польської мови українською і як дослідник польсько-українських відносин, зокрема творчості Бруно Шульца. Лауреат премії імені Пантелеймона Куліша (2013), перекладацької премії Польського ПЕН (2015) та премії імені Юрія Шевельова (2022).

Бруно Шульц багато років поспіль є об'єктом дослідницьких інтересів Андрія Павлишина, лейтмотивом професійних досліджень якого слугує життєпис знаного польського письменника єврейського походження першої половини ХХ ст. й поширення українськомовних перекладів творів митця і про митця. Наукові студії шульцівського спрямування Андрія Павлишина є вагомим внеском у розвиток українськомовної шульціани й у царині творів Бруно Шульца українською мовою, зокрема це переклад оповідання «Санаторій під Клепсидрою» [7]¹, а також уривка з новели «Весна» (у співавторстві) [6]; і творів про Бруно Шульца як власних [3; 4], так і перекладених

---

¹ У 2002 р. в межах проекту «Бруно Шульц і мультикультурна традиція Галичини» (Львів) вийшло друком перше видання: Шульц Б. Санаторій під Клепсидрою. *Sanatorium pod Klepsydrą* / переклад з польської Андрій Павлишин. Львів: Освітній ресурсний центр. Проект «Бруно Шульц і мультикультурна традиція Галичини», 2002. 18 с. Передруковано оповідання у 2022 р. на сторінках часопису «Посестри. Українська і польська література» [7].

[5; 8] завдяки поширенню важливих текстів обох культур у польсько-українському контексті.

Вочевидь починати знайомство з літературною спадщиною Бруно Шульца потрібно із прочитання його текстів, за можливості в оригіналі. На щастя, на сьогодні маємо масштабний українськомовний перекладацький дискурс, а, відповідно, і потужний колектив перекладачів прозових (і не лише) творів Бруно Шульца: за нашими підрахунками, від першого перекладу уривків з оповідання «Весна» Б. Струмінського в 1985 р. до останнього перекладу збірки новел «Санаторій під Клепидрою» М. Ярмолюка у 2023 р. – 17 фахівців.

У працях А. Павлишина презентовано перелік таких перекладів (до 2021 р.) [4, с. 141–146; 8, с. 461–466], схарактеризовано історію шульцівського українськомовного перекладацького дискурсу, а також з'ясовано основні особливості українських перекладів прозових творів Бруно Шульца різними фахівцями. Така інформація є дуже слушною і для досвідченого шульцознавця, і для дослідника-початківця, і для фахівця в царині перекладу й перекладознавства, і для пересічного українського читача шульцівських творів.

Для кращого сприйняття й розуміння літературної спадщини Бруно Шульца, без жодних сумнівів, треба ознайомитися з основною фундаментальною працею про нього – «Регіони великої ересі та околиці», яка стала доступною українському читачеві завдяки перекладу А. Павлишина [5]. Ще одним досягненням українськомовної шульціани в царині творів про письменника є перекладені А. Павлишином українською «Шульцівський словник» [8], праця, яка не має аналогів ні в українській, ні у світовій лексикографії.

Власні наукові напрацювання шульцівського спрямування А. Павлишин оприлюднив у двох книгах, а саме: «Бруно Шульц» із серії «Знамениті українці» [3] і «Нам і далі загрожує вічність» [4]. У першій книзі презентовано «живу» біографію Бруно Шульца, подано багатий фактаж про його оточення (зокрема й родинне), документальні свідчення сучасників тощо. У другій праці в розділі «Шульціана» вміщено добірку текстів про локальний, але й водночас універсальний спадок Бруно Шульца, який неодмінно трансформує образ минулого й уявлення сучасного українця про власну ідентичність.

Також багато цікавої інформації про Бруно Шульца від Андрія Павлишина можна знайти на сторінках сучасних часописів, друкованих та електронних журналів, альманахів, газет, у мережі Інтернет тощо. Зокрема це матеріали надзвичайно інформативного, високоякісного, добірного навчально-пізнавального відеоконтенту історичного вебінару «Бруно Шульц: інтелектуальна археологія», під час якого дослідник розповідає про знаного митця крізь призму археології, тобто завдяки

пошукам «земних» слідів та їх відтворення й донесення до шанувальників митця [2].

Про своє особисте сприйняття видатного письменника й художника Бруно Шульца, а також про маловідомі факти з його біографії А. Павлишин розповідає у радіорозмові *«Бруно Шульц – Андрій Павлишин»* у цікавій і креативній формі – несподіваному об'єднанні радіобесіди з одночасною демонстрацією слайдів про життєвий і творчий шлях Бруно Шульца: фотографії Бруно Шульца різних років, автопортрети, фото шульцівських місць у Дрогобичі, графічні роботи художника, ілюстрації до власних творів тощо [1].

Схарактеризуємо основні особливості інтерпретації літературної спадщини Бруно Шульца в різноманітних наукових студіях А. Павлишина, зокрема в його українськомовних перекладах творів Бруно Шульца і про Бруно Шульца. Своє призначення в царині українського шульцознавства А. Павлишин вбачає в тому, щоб «бути консервативним полюсом перекладача, який максимально розчиняється в авторі, жертвує своєю ідентичністю для того, щоб спробувати найадекватніше передати особливості мови, стилю, світобачення письменника, розібрати і деконструювати те, що заховане десь у глибині його текстів, щоб невидимо передати це українському читачеві» [4, с. 45].

Як зазначає сам дослідник, для всіх його розвідок притаманний т. зв. «колажний монтаж ... тексту, насиченого цитатами з творів Бруно Шульца, спогадами про нього, міркуваннями експертів, а також «ліхтариками» з біографіями тощо» [3, с. 6].

Літературну творчість Бруно Шульца А. Павлишин аналізує у світовому літературному контексті. Під час оприлюднення фактів біографічного спрямування чи власного ставлення й розуміння шульцівського літературного дискурсу А. Павлишин (як історик за фахом і специфікою мислення) обов'язково послуговується джерелами й реальними фактами: саме пильна увага до історичних джерел і прагнення залучити літературні явища шульцівського спрямування до найширшого контексту світової культури зазвичай вирізняють його творчий доробок.

Цікавим, на нашу думку, є й таке спостереження: примітки перекладача [5, с. 532–538], окремі вступні статті [3, с. 3–5]), післямови [5, с. 539–541; 8, с. 461–469], виступи на святкових літературно-мистецьких заходах [4, с. 31–34] тощо Андрія Павлишина сприймаються як ґрунтовні джерела фактичного матеріалу чи, навіть більше, як ґрунтовні наукові розвідки, які посідають почесне місце серед наявної критичної літератури шульцівського спрямування.

Більша частина міркувань А. Павлишина – глибоке проникнення в шульцівські оригінальні тексти, зокрема на рівні поезики та

стилістики. Добра обізнаність із життєписом митця, бездоганне володіння польською та українською мовами дає змогу науковцю робити слушні зауваження літературознавчого спрямування не лише на рівні сюжету чи мотивів, а й усіх жанрово-стилістичних рис, досліджуючи особливості мови шульцівських новел тощо: «Шульц-письменника не можна не любити, ну хоча б з тої причини, що ніхто краще за нього не описав літньої галицької спеки, дискретності нашого часу і тиранічності наших панночок» [4, с. 32].

Вочевидь не все у працях А. Павлишина про Бруно Шульца сприймається беззастережно, окремі положення, можливо, видаються дискусійними. Ідеться зокрема про приналежність Бруно Шульца до когорти знаменитих українців (саме під таким гаслом у харківському видавництві «Фоліо» опубліковано книгу А. Павлишина «Бруно Шульц»). Дотепер не вщухають дискусії з приводу того, кому належить галицький письменник єврейського походження, який писав польською мовою. А. Павлишин вважає Митця знаним українцем: по-перше, друкує свою книгу про Бруно Шульца в серії «Знамениті українці», по-друге, активно займається різноманітною популяризаторською діяльністю шульцівського спрямування в сучасному *українському* [виділено авт. – Н. М.] культурно-мистецькому просторі.

Література:

1. Бруно Шульц – Андрій Павлишин. 2020. URL: <http://surl.li/itbze>
2. Бруно Шульц: інтелектуальна археологія. 2021. URL: <http://surl.li/iqczh>
3. Павлишин А. Бруно Шульц. Харків: Фоліо, 2021. 123 с.: іл.
4. Павлишин А. «Нам і далі загрожує вічність». Київ : Дух і Літера, 2021. Вид. 2-ге. 352 с.
5. Фіцовський Єжи. Регіони великої ересі та околиці / пер. з польської А. Павлишина. Київ : Дух і Літера, 2010. 544 с.
6. Шульц Б. Весна (уривок) / переклад з польської Андрій Павлишин, Андрій Бондар, Віра Меньок. Дрогобич – Люблін : Полоністичний науково-інформаційний центр ім. І. Менька Дрогобицького національного педагогічного університету ім. Івана Франка, Товариство Фестиваль Бруно Шульца у Любліні, 2008.
7. Шульц Б. Санаторій під Клепсидрою. Sanatorium pod Klepsydrą / переклад з польської Андрій Павлишин. *Посестри. Українська і польська література. Часопис* № 28. 06.10.2022. URL: <https://posestry.eu/zhurnal/no-28/statya/sanatoriy-pid-klepsidroyu>
8. Шульцівський словник / за редакцією Влодзімежа Болецького, Єжи Яжембського, Станіслава Росека ; переклад з польської Андрія Павлишина. Київ : Дух і Літера, 2022. 504 с.